

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 27

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 27. — Рівне: РДГУ, 2003. — 144 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор:**

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №3 від 31.10.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

4. Лесик Ф.Л., Сурімеєва М.Т. Навчальні екскурсії в сільськогосподарське виробництво. – К.: Рад. шк. – 1955. – 173 с.
5. Мазепа І.І. Навчальне кіно на уроках біології. – К.: Рад. шк. – 1956. – 168 с.
6. Міщук Н.Й., Степанюк А.В. Основні тенденції розвитку біологічної освіти (поч. ХХ ст. – 1995 р.) //Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С.231-239.
7. Мороз І., Скиба М. Періодизація розвитку методики біології в Україні // Біологія і хімія в школі. – 2000. – №6. –С. 40–41.
8. Сергієнко Д.Л. Підготовка учнів з біології до практичної діяльності в соціалістичному сільському господарстві. – К.: Рад. шк. – 1952. – 172 с.
9. Сергієнко Д.Л. Робота гуртків юних натуралістів в школі. – К.: Рад. шк. – 1957. – 267 с.
10. Середенко Е.В. До історії викладання природознавства в школах України //Методика викладання біологічних наук. – К.: Рад. шк. – 1967. – Вип.3. – С.47-54.
11. Сурімеєва М.Т., Шаповал Н.М. Уроки зоології. – К.: Рад. шк. – 1962. – 234 с.
12. Трайтак Д.І. Задачі і вправи з ботаніки. – К.: Рад. шк. – 1961. – 83 с.
13. Трайтак Д.І. Розвиток інтересу учнів до ботаніки. – К.: – 1960. – 102 с.
14. Тюпа У.А. Активізація методів викладання біології та їх вплив на засвоєння учнями програмного матеріалу //Природознавство в школі. – К.: Рад. шк. – 1960. – Вип. XII. – С. 3-7
15. Тюпа У.А. Уроки з ботаніки на шкільній навчально-дослідній ділянці. – К.: Рад. шк., 1955. – 204 с.
16. Тюпа У.А. Шкільна ділянка як навчальна база у викладанні ботаніки в середній школі. – К.: Рад. шк. – 1952. – 123 с.
17. Шульга І.К. Досягнення біологічної науки в школу. – К.: Рад. шк. – 1964. – 96 с.

Одержано редакцією 12.10.2003.

УДК: 378+372.853 О.В. Сергєєв, В.І. Тищук, Л.А. Шаповалова **КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УЧИТЕЛЯ: СУТНІСТЬ І МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ПРОЦЕСІ** **ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ І ДІЯЛЬНОСТІ**

Загальновідомо, що сучасний учитель все частіше і тісніше стикається з новими ситуаціями у сферах освіти і суспільно-громадського життя, які вимагають від нього, принаймні, адекватних реакцій на педагогічні технології, що неперервно змінюються, та невизначеності середовища діяльності. Іншими словами, реальна діяльність повсякчас вимагає від учителя конкурентоспроможності, яка проявляється у різних ситуаціях його професійної діяльності.

У наш час поняття “конкурентоспроможність” тільки починає входити у науковий обіг і ділове життя. В галузі економіки вже існує чимало робіт, присвячених вивченню цього питання. В педагогічних науках проблема конкурентоспроможності вчителя досліджена надзвичайно слабо. З педагогічної точки зору конкурентоспроможність особистості розглядалась В.І. Андрєєвим [1], О.М.Філатовим, В.М. Харькіним, Д.В. Чернилевським, але роботи, направлені на вивчення забезпечення конкурентоспроможності молодих спеціалістів, учителів-початківців, практично відсутні. А між тим уже зараз, стосовно даного питання, можна назвати чимало конкретних ситуацій в галузі освіти, і їх перелік неперервно зростає. До таких ситуацій можна віднести професійну адаптацію, атестацію, розв’язування ситуативних дидактичних завдань, спілкування у навчально-виховному процесі, проблема варіативності освіти, кар’єрний ріст, розстановка кадрів, громадсько-політична активність і т. ін.

Більше того, оскільки зараз система розподілу молодих спеціалістів відмінена і навчальні заклади більше не забезпечують гарантованого місця роботи, більшості випускникам доводиться самостійно займатись працевлаштуванням. Як засвідчує статистика, за останні роки кількість молодих спеціалістів зі спеціальності “учитель”, які приступають до роботи по закінченні ВНЗ, в середньому по Україні не перевищує 50% від загального числа випуску. Поряд з об’єктивними причинами цього явища існують і такі, що визначаються відсутністю у молодих спеціалістів умінь і навичок грамотної самопрезентації, внаслідок чого вони поступаються в конкурентних перегонах кадровим працівникам зі стажем. Необхідність конкурувати з досвідченими вчителями виникає у молодих спеціалістів через цілу низку причин, що проявляються різною мірою в різних регіонах: різка зміна демографічної ситуації, що призводить до вивільнення робочих місць; надмірний безплатний випуск спеціалістів з низки престижних спеціальностей; різниця в розмірах заробітної плати в різних освітянських закладах та ін.

У зв’язку з цим постає питання про підготовку випускників, принаймні ВНЗ державної форми власності, до процедури працевлаштування. Цій проблемі в останні роки приділяється все більше уваги. З’явилися публікації як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Різні аспекти цієї проблеми розглядають А.В. Аванесов, А.Р. Алавердов [2], М. Вудкок [3], Р.Л. Кричевський [4], В.Ю. Мідін [5], Д. Френсіс, М. Хорнбі [6]. І все ж, недивлячись на загальну тенденцію підготовки випускників до виробничого самовизначення в умовах ринкових відносин, в усталеній системі професійної педагогічної освіти ще відсутній напрямок з

продуктивної підготовки випускників до самостійного працевлаштування.

Таким чином, у практиці професійної педагогічної освіти можна констатувати істотну суперечність, пов'язану з тим, що, з одного боку, сучасна реальність диктує необхідність забезпечення конкурентоздатності спеціалістів (учителів), а, з іншого боку, залишається нез'ясованим питання про сутність конкурентоспроможності учителя, практично не розроблені зміст і способи забезпечення конкурентоспроможності учителів, відсутня спеціальна підготовка, спрямована на формування конкурентоздатності у студентів – майбутніх учителів, у тому числі і в найбільш психотравмуючій ситуації – першому працевлаштуванні.

Для вирішення вказаної суперечності в Запорізькому державному університеті (кафедра фізики та методики її викладання), Запорізькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (кафедра педагогіки, психології та методики навчання природничо-математичних дисциплін) та Рівненському державному гуманітарному університеті (кафедра методики викладання фізики і хімії) було проведено дослідження, мета якого полягала у виявленні і науковому обґрунтуванні сутності конкурентоспроможності вчителя, визначенні засобів її формування у процесі реалізації ряду систем професійної підготовки і перепідготовки учителів фізики.

Який же стан вивченості проблеми конкурентоспроможності в науковій літературі? Всебічний аналіз філософської, економічної, соціальної і психолого-педагогічної літератури дає змогу визначити конкуренцію як взаємодію в умовах протиборства. Ступінь протиборства детермінує рівень жорсткості взаємодії (співробітництво, продуктивна конкуренція, суперництво, конфронтація).

У педагогічних науках зазначені вище види конкуренції вживаються як самостійні поняття і з поняттям “конкуренція” практично не пов'язуються. Серед найбільш поширених є “співробітництво” і “конфронтація”, хоч частіше зустрічаються “конфлікт”, “конфліктна ситуація”. До визначення поняття “конкурентоспроможність” у педагогіці також немає єдиного підходу. Існують акценти, які актуалізують її різні аспекти: індивідуально-особистісний (В.І. Андреев [1]), професійний (О.М. Філатов, В.М. Харькін, Д.В. Чернилевський [7]), що асоціюють конкурентоспроможність із успішністю.

Яке ж цілісне уявлення про конкурентоспроможність учителя як інтегральну складову особистості учителя? У такому контексті конкурентоспроможність характеризується такими параметрами-компонентами: здібності – чіткість цілей і ціннісних орієнтацій, творчий підхід до справи, психологічна пластичність, незалежність, здатність до ризику, спроможність стати лідером, толерантність; риси характеру – працелюбність, наполегливість, самостійність; потреби – потяг до неперервного саморозвитку, до неперервного професійного вдосконалення; стану – конгруентність, стресостійкість, стійкість.

Оскільки мова йде про майбутнього вчителя, то можна стверджувати, що його конкурентоспроможність визначається не стільки професійною, скільки індивідуально-особистісною компонентою, тобто сукупністю стійких індивідуальних властивостей, які складаються із здібностей, рис характеру, потреб і станів, що дають змогу продуктивно функціонувати у навчально-виховній діяльності, педагогічному спілкуванні й особистісній самореалізації, успішно впоруватись з конкурентними ситуаціями.

Розглянемо більш докладно здібності, риси характеру, потреби і стани, які визначають сутність конкурентоспроможності і які формуються в процесі професійної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі. Здатність до передбачення корисного результату, яка забезпечує цілісність і спрямованість поведінки суб'єкта, тобто постановка чітких цілей визначається вмінням планувати, оцінювати і вносити корективи до результатів запланованої діяльності, наявністю мотиву досягнення успіху і мотивації професійної діяльності.

Чіткість ціннісних орієнтацій – це здатність диференціювати об'єкти реальної дійсності за їх значущістю. Вироблення цінностей і смислів визначається здатністю реально оцінювати свої можливості і усвідомлювати себе прогресивною індивідуальністю; самогенним мисленням, тобто вмінням спрямовувати свої міркування з приводу професійних дій, помилок і т. п. в оптимістичний ракурс; педагогічною ерудицією – запасом сучасних знань, які гнучко вживаються, використовуються під час розв'язку педагогічних задач; педагогічним прогнозуванням – умінням пророкувати ситуацію від зародження до її завершення; педагогічною спрямованістю, що визначає змістову складову ціннісних орієнтацій.

Творчий підхід до справи детермінується здібністю до активної позитивної взаємодії з проявами педагогічної дійсності і визначається розвитком творчої індивідуальності, яка спонукається інтелектуальною і мотиваційною сферами психіки включно з мотиваційною готовністю, рефлексією і креативністю мислення.

Здатність суб'єкта змінювати намічену програму діяльності в умовах, які об'єктивно вимагають її перебудови, що трактується як психологічна пластичність, можна формувати, акцентуючи увагу на розвиткові інтелектуальної сфери (здібності аналізувати, проявляти креативність, критичність, системність, мобільність, оперативність), емоційної сфери (вміння управляти своїм емоційним станом і адекватно реагувати на об'єкти емоцій, які змінюються), мотиваційної сфери (гнучка система професійних мотивів).

Незалежність і відповідна здатність самостійно виробляти і відстоювати власну позицію включає в себе адекватну самооцінку і наявність низького рівня соціальної тривоги; вміння долати внутрішні і зовнішні перешкоди; комунікативні вміння; усвідомлення вибору, свободу мислення і думок; позитивну “Я-концепцію”,

до складу якої входить позитивне сприйняття себе і усвідомлена задоволеність своєю професією.

Здатність на ризик, тобто здатність до реалізації певної дії у ситуації вибору за невизначеності наслідків подій, детермінується високим рівнем розвитку інтелектуальної сфери, а саме педагогічної імпровізації, педагогічної зіркості і слуху, педагогічної спостережливості, педагогічного передбачення, педагогічної кмітливості (вміння гнучко перебудувати важку педагогічну ситуацію, надати їй позитивного емоційного тону, позитивної і конструктивної спрямованості) – якостей, розвиток яких дозволяє йти на умотивований, виправданий ризик, продиктований тими чи іншими педагогічними ситуаціями.

Здатність бути лідером, здатність на право, делеговане групою осіб, приймати відповідальні рішення, організувати спільну діяльність, регулювати в цій групі відносини, стосунки; залежність від індивідуально-психологічних особливостей учителя, зокрема екстра- чи інтроверсії, творчого мислення, що характеризується оригінальністю і вибіральною, від комунікативних умінь, які дають змогу конструктивно організувати і контролювати простір і час комунікації.

Важливою складовою конкурентоздатності є **толерантність** як здатність до продуктивної (конструктивної) взаємодії в ситуації духовної конкуренції, неспівпадаючих уявлень, цінностей, референтних систем (систем оцінки вірогідності), суб'єктивних реальностей і т.п. Толерантність можна формувати, в основному розвиваючи “Я-концепцію”, що дає змогу витримувати духовну конкуренцію, зберігаючи позитивні стосунки з партнерами по спілкуванню; педагогічне мислення, власне його креативність, системність, оперативність (у поєднанні з добре розвинутою педагогічною інтуїцією, педагогічним передбаченням, педагогічною спостережливістю дозволяє знаходити оптимальні рішення в суперечливих ситуаціях, відстоювати свої погляди, мирнолюбно сприймати бачення реалій оточуючого світу співбесідником).

Працелюбність розглядається як риса характеру, яка полягає в позитивному ставленні особистості до процесу трудової діяльності і проявляється в активності, ініціативності, сумлінності, захопленості і задоволеності власне процесом праці. Працелюбність визначається рівнем розвитку педагогічних здібностей і вмінь у різних видах діяльності і спілкування, які забезпечують професійну компетентність майбутніх учителів.

Прагнення неперервного саморозвитку – це потреба у зміні фізичних, соціальних, інтелектуальних, емоційних, моральних та інших детермінант індивідуальних відмінностей. Прагнення неперервного саморозвитку визначається розвинутістю самосвідомості (переконання у цінності власної особистості, переживання єдності і специфічності), самопізнання, самоспостереження, самовиховання, самоактуалізації (намагання людини найбільш повно виявити і розвинути свої можливості).

Потреба в розвитку здібностей, необхідних і достатніх для досягнення суспільно прийнятної ефективності в обраній професії реалізується в **прагненні неперервного професійного росту**. Забезпечити таке прагнення можна лише в тому разі, якщо розвивати в інтелектуальній сфері креативність, свідомість вибору професійних цінностей, сенсу свого фаху; в мотиваційній сфері – вміння вишукувати і реалізовувати резерви свого подальшого професійного зростання.

Інтегрований стан особистості, який характеризується погодженістю всіх складових психіки, відповідальних за соціальний досвід і поведінкові реакції, характеризується як **конгруентність**. Велика роль у її формуванні належить розвитку рефлексивних процесів, здатності оцінювати свої можливості, усвідомленню своєї індивідуальності.

Особливе значення для вчителів має така складова конкурентоздатності, як **стресостійкість**, тобто стабільний психічний стан, що характеризується оптимальним плином нервових процесів, емоційною стабільністю. Стресостійкість залежить від параметрів емоційної сфери (навички керування негативними емоціями), вольової сфери (урівноваженість) і сфери саморегуляції (уміння керувати своїм фізичним і психічним станом). Різноманітні емоційні, психогенні, стресогенні та інші чинники сприяють виникненню емоційної напруженості, яка призводить до тимчасового зниження стійкості психічних і психомоторних процесів. Уміння керувати негативними емоціями дає змогу зменшувати гостроту емоційної напруженості, сприяє створенню емоційного комфорту і професійного благополуччя. Вольова регуляція діяльності виражається в системі вольових психічних станів. У випадку зі стресостійкістю велике значення має урівноваженість, яка проявляється свідомо – вольовою організацією психічних процесів, що регулюють педагогічну діяльність.

Стенічність – це психофізичний стан, який характеризується стійкістю і високими показниками життєдіяльності організму. Стенічність визначається розвитком мотиваційної сфери, в першу чергу, мотивацією професійної діяльності; вольової сфери, яка визначається настирливістю у здійсненні педагогічної діяльності, в досягненні педагогічних цілей, цілей самоактуалізації, саморозвитку; емоційної сфери, а саме вмінням керувати своїм настроєм, відносинами, емоційною атмосферою в педагогічній системі; сфери саморегуляції, у тому числі вміння співвідносити свою діяльність, свій індивідуальний стиль спілкування із соціальним фаховим досвідом.

Звичайно, конкретні ситуації, в які може потрапити молодий фахівець, досить різноманітні, однак у такій ситуації, як працевлаштування, кожний випускник опиниться неминуче. Працевлаштування як конкретна ситуація характеризується співвідношенням обставин і умов, які не мають однозначного рішення, і тому знання безпосередньо про процедуру працевлаштування також сприяють підвищенню конкурентоспроможності

майбутніх учителів. В якості змісту і методики формування конкурентоспроможності студентів – майбутніх учителів доцільно провести психолого-педагогічний тренінг підготовки до працевлаштування.

Вибір психологопедагогічного тренінгу в якості діагностикоформуючої методики розвитку конкурентоспроможності не є випадковим і його можна обґрунтувати тим, що навички спілкування впливають на широкий спектр психологічних реакцій і детермінують конкурентоспроможність особистості. Більше того, вербальна передача інформації і спостереження за відповідними поведінковими моделями забезпечують основу для вироблення найбільш складних форм поведінки. І, нарешті, самооцінка особистістю власної ефективності впливає на форми поведінки, мотивацію, вибудову поведінки і виникнення емоцій.

Зміст занять, які спеціально проводились зі студентами, розроблено виходячи із сутності конкурентоспроможності і визначення працевлаштування як конкурентної ситуації. Зміст відбиває загальну тенденцію підготовки випускників педагогічних спеціальностей до самовизначення в умовах ринкових відносин і спрямований на оволодіння вміннями і навичками ефективного спілкування з роботодавцем, отримання уявлень про процедуру працевлаштування, вироблення власної технології пошуку і влаштування на роботу.

Так, заняття “Самоменеджмент” переслідує мету формування поняття, знайомства з технікою, принципами самоменеджменту, з системою планування власної діяльності. Реалізація цих цілей дає змогу розвивати такі складові конкурентоспроможності, як чіткість цілей і ціннісних орієнтацій через уміння планувати, здатність аналізувати; прагнення до неперервного саморозвитку через самоспостереження, самовиховання, самоактуалізацію; прагнення до неперервного професійного росту – через мотив досягнення успіху й уміння регулювати діяльність; конгруентність – через рефлексивні процеси, адекватність самооцінки.

Заняття “Саморегуляція” спрямоване на підвищення стійкості до стресу за рахунок формування вміння керувати негативними емоціями, фізичним і психічним станом. Розвиток стресостійкості як інтегральної якості конкурентоспроможності досягається шляхом формування понять “стрес”, “саморегуляція”, “релаксація”, знайомства з прийомами керування психофізичним станом, формування вміння нервово-м’язового розслаблення.

Важливого значення в тренінзі надається рольовій грі “Влаштування на роботу”, яка має на меті з’ясування власних соціальних установок і спрямована на формування соціального досвіду в заданій ситуації, що дає змогу через мотиваційну готовність і рефлексію формувати таку складову конкурентоспроможності, як творче відношення до справи. На цьому занятті студенти також набувають конкретних знань про процедуру працевлаштування. У цілому реалізація тренінгу дає змогу говорити про те, що формування вмінь і навичок ефективної соціальної поведінки, оптимізація комунікативних можливостей детермінує розвиток системостворюючих, пріоритетних властивостей конкурентоспроможності. Експериментальна перевірка розробленого психолого-педагогічного тренінгу дозволяє говорити про результативність його проведення.

Вивчення за допомогою тестування експериментальної групи до проведення тренінгу дало змогу визначити психологічний портрет студентів, які брали участь в експерименті, встановити початковий рівень їх конкурентоспроможності. За наслідками дослідження студенти мали високі показники з таких властивостей кокурентоспроможності, як стійкість (62% студентів), стресостійкість (62% студентів), толерантність (84% студентів), уміння ставити чіткі цілі (69% студентів), низькі – психологічна пластичність (84% студентів), здатність стати лідером (42% студентів), здатність до неперервного саморозвитку (68% студентів), конгруентність (100% студентів).

Виявлення індивідуально-особистісних якостей і здібностей, що визначають рівень конкурентоспроможності, дає змогу цілеспрямовано формувати необхідні властивості, підвищуючи, таким чином, конкурентоспроможність у цілому.

Кількісний аналіз показав, що для проведення тренінгу рівні конкурентоспроможності студентів були подані таким чином: середній рівень – 16%, трохи вище середнього – 53%, вище середнього і високий рівень конкурентоспроможності – 31%. Після проведення тренінгу середній рівень конкурентоспроможності показали 0%, трохи вище середнього – 55% студентів. У цілому позитивна динаміка підвищення рівня конкурентоспроможності спостерігалась у 64% студентів. Використаний кваліметричний підхід до оцінки проведеного психолого-педагогічного тренінгу дозволяє говорити про його ефективність і результативність.

Аналіз даних, одержаних після проведення тренінгу, дає підстави зробити такий висновок: спеціальна спрямованість тренінгу на підготовку до працевлаштування як однієї із найбільш стресогенних конкурентних ситуацій дозволяє з оптимальною ефективністю впливати на розвиток таких властивостей, як толерантність, прагнення до неперервного саморозвитку, прагнення до неперервного професійного росту, конгруентність і стресостійкість. Позитивна динаміка спостерігається і з інших якостей конкурентоспроможності, таких як чіткість цілей і ціннісних орієнтацій, творче відношення до справи, психологічна пластичність, незалежність, толерантність, конгруентність, здатність до неперервного саморозвитку, стресостійкість, здатність до неперервного професійного росту. Залишились без зміни такі якості, як працелюбність, здатність до ризику, стійкість. Відсутність динаміки є закономірним, оскільки формування працелюбності визначають педагогічні здібності й уміння, а проведені тренінгові заняття мали іншу спрямованість; здатність до ризику детермінується рівнем розвитку інтелектуальної сфери і вимагає систематичних, тривалих занять; стійкість визначається

показниками стійкості психофізичного стану і вимагає також значних затрат часу і зусиль, що не входило в завдання даного тренінгу.

Оскільки психолого-педагогічний тренінг “Технологія пошуку і влаштування на роботу” був, окрім усього іншого, ще й підготовкою до працевлаштування, то результати засвоєння знань і формування вмій визначались підсумковим зрізом, проведеним у контрольних і експериментальних групах. Підсумковий зріз засвідчив, що конгнітивна і емоційна готовність до самовизначення і самореалізації у студентів експериментальних груп вища, ніж у студентів контрольних груп, на 56,6%.

У цілому проведене дослідження дало підстави зробити такі висновки:

Конкурентоспроможність майбутнього вчителя-предметника як індивідуально-психологічна особливість являє собою інтегральну властивість індивідуальності і особистості та може формуватися в процесі професійної підготовки вчителя.

Тренінг можна розглядати в якості ефективного і результативного засобу, що формує конкурентоспроможність майбутніх учителів. Зміст тренінгу дає змогу формувати конкурентоспроможність за рахунок розвитку таких властивостей, як чіткість цілей і ціннісних орієнтацій, творче ставлення до справи, психологічна пластичність, незалежність, здатність бути лідером, толерантність, прагнення до саморозвитку і неперервного професійного росту, конгруентність, стресостійкість, а також за рахунок знань й умінь, пов’язаних із процедурою працевлаштування.

Експериментальна перевірка закономірностей розвитку конкурентоспроможності у студентів – майбутніх учителів виявила взаємозв’язок між формуванням конкурентоспроможності і соціально-педагогічним впливом.

Подальші дослідження ми вбачаємо у встановленні тенденцій розвитку конкурентоспроможності вчителя у процесі професійної підготовки і діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития: Инновационный курс. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1996. – Книга I.
2. Алавердов А.Р. Отбор и первичное развитие персонала в коммерческом банке // Банковское дело. – 1996. – № 9.
3. Вудкок М., Френсис Д. Раскрепощённый менеджер: Для руководителя-практика. – М.: Дело Лтд., 1994.
4. Кричевский Р.Л. Если Вы – руководитель... Элементы психологии менеджера в повседневной работе. – М.: Дело, 1993.
5. Мидин В.Ю. Работа! Как её найти? – Бишкек: Лит. Кыргызстан, 1991.
6. Хорнби М.Я. Я могу сделать это! 36 действий помогут получить ту работу, которую вы хотите. – М.: Амалфея, 1996.
7. Шепель В.М. Имиджелогия: Секреты личного обаяния. – М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1994.

Одержано редакцією 18.09.2003.

УДК: 378.011.31

І.М. ДИЧКІВСЬКА

ПРОБЛЕМА ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Технологізування педагогічної дійсності, охоплюючи всі сфери освітнього процесу, виступає як одна з найбільш актуальних тенденцій сучасного суспільного життя. Однак, не слід думати, що прагнення до нового присутнє лише сучасній педагогічній теорії і практиці. Термін “педагогічна технологія” з’явився в освіті порівняно недавно, хоча дискусія про те, чи існує в природі педагогічна технологія як певний інструмент навчання й виховання, який передається з покоління в покоління і яким може оволодіти кожний педагог, триває впродовж століть [6]. У різні часи співіснувало дві позиції: згідно першої, виховання й навчання розглядались як творчі процеси, інтуїтивне осягнення, вплив на світ іншої людини; друга ж, навпаки, намірено підкреслювала інструментальний характер педагогічного процесу, який переслідував мету виховати особистість із наперед заданими властивостями, і жодний видатний педагог не міг обійти цю проблему [5].

Дана стаття має на меті висвітлити нашу позицію щодо сутності проблеми технологізації освіти, зокрема, в історико-педагогічному аспекті. Ми виходимо з концептуальних позицій про те, що інноваційність, технологічність завжди були притаманні педагогічній дійсності, визначали процеси її оновлення, вдосконалення і розвитку, про що свідчить історія становлення педагогічної думки.

Технологічною й інноваційною для свого часу була педагогічна теорія і практика великого чеського дидакта Я.А.Коменського, який заклав основи класно-урочної системи, ввів до режиму діяльності школи такі основні поняття, як “навчальний рік”, “триместр”, “канікули”, “навчальний день”, “урок”, “перерва”, “клас” тощо. Він був одним з перших педагогів, які послідовно обґрунтували принцип природовідповідності як основу саморозвитку особистості. Дитина розглядається Коменським як “мікрокосм”, закономірності формування особистості якої тісно взаємопов’язані з глобальними законами природи. Я.А.Коменський вважав школу майстернею, “живою типографією”, яка “друкує” людей. Учитель, на його думку, в педагогічному процесі

ЗМІСТ

1.	Сосницька Н.Л. Нова методологія та нова організація науки: співвідношення історії та сучасності	3
2.	Малафійк І.В. Система знань як результат суб'єкт-об'єктної взаємодії	6
3.	Поніманська Т.І. Розвивальне середовище як засіб гуманізації педагогічного процесу	12
4.	Свердлова Т.Г. Гуманістичні тенденції в системі освіти Японії: історія та сучасний стан	15
5.	Горопаха Н.М. Книга як засіб освіти у дошкільній дидактиці	21
6.	Янцур Л.А., Онишук І.А. Проблема інтересу до мистецької діяльності та його особливості у старших дошкільників	24
7.	Самсонюк Н.Ф. Проблема дитинства в курсі психолого-педагогічних дисциплін	27
8.	Маліновська Н.В. Проблеми сенсорного розвитку і виховання дітей у педагогічній спадщині С.Ф. Русової	29
9.	Трусова О.Л. Ігри-драматизації як засіб формування техніки спілкування старших дошкільників	32
10.	Козлюк О.А. Формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей старшого дошкільного віку	34
11.	Глінчук Ю.О. Особливості спілкування дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кардіоревматологічного санаторію	37
12.	Меналюк Г.Ф. Особливості спілкування вихователя і дітей в процесі формування елементарних математичних уявлень	39
13.	Гуцан Л.А. Виховання в учнів молодшого шкільного віку позитивного ставлення до традицій і звичаїв українського народу	41
14.	Гоголь Н.В. Система роботи над текстом художнього твору у процесі формування у молодших школярів естетичної оцінки сприйнятого	45
15.	Середюк Л.А. Соціально – психологічний тренінг, як засіб створення нових виховуючих ситуацій у самовираженні старшокласників	49
16.	Бех М.І. Формування у старшокласників образу я-професіонал у системі „Загальноосвітній навчальний заклад-внз”53	
17.	Перенчук Т.Й. Підходи до формування співочих навичок у юних вокалістів	56
18.	Капустіна О.В. Підготовка школярів до професійного самовизначення за методикою С. Фукуями	59
19.	Мельник О.В. Форми та методи профконсультаційної роботи з старшокласниками у професійному навчальному закладі I та II ступеня акредитації	63
20.	Войтович І.С., Галатюк Ю.М. Розвиток креативних здібностей учнів у процесі навчання фізики	65
21.	Пальчевський С.С. “Міні-ермітаж” на уроках географії і його місце в сугестопедичній навчальній системі (досвід, технологія проведення)	69
22.	Мегем О.М. Внесок вітчизняних методистів у розвиток шкільної біологічної освіти в Україні (1948 – 1964 рр. XX ст.)	72
23.	Сергєєв О.В. , Тишук В.І. , Шаповалова Л.А. Конкурентоспроможність учителя: сутність і можливості формування у процесі професійної підготовки і діяльності	76
24.	Дичківська І.М. Проблема технологізації педагогічної освіти в історичній ретроспективі	80
25.	Яковенко Л.П. Ансамблеве музикування як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя музики	83
26.	Димченко С.С. Формування творчого мислення як засіб розвитку самостійної роботи диригента	87
27.	Белешко Д.Т. Особливості професійної діяльності і підготовки вчителя математики	91
28.	Лавор О.Ф. Дидактичні аспекти педагогічної культури вчителя у творчій спадщині В.О. Сухомлинського	97
29.	Терлецький М., Ярмак Т. Фортепіано і його роль у процесі розвитку диригента духового оркестру	100
30.	Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. В.О. Сухомлинський про мистецтво слова педагога	105
31.	Савчук Л.М. Комп'ютерні ігрові технології у навчанні студентів вищих педагогічних навчальних закладів	108
32.	Федорова Н.В. Ділова гра як засіб гуманістичної взаємодії педагогів та студентів	110
33.	Филипчук М.С. Історико-соціальні фактори становлення і розвитку методики музичного навчання від античності до середньовіччя	113
34.	Будз М.М. Використання навичок антиципації у музично-професійному навчанні	115
35.	Горкуненко П.П. Організація навчально-дослідної роботи студентів педагогічного коледжу	117
36.	Янцур М.С. Підготовка майбутніх учителів і практичних психологів до розробки професіографічних матеріалів121
37.	Мірошина Г.Г. Формування управлінських умінь керівників дошкільних закладів	128
38.	Джеджула О.М. Розв'язування графічних задач як засіб навчання моделюванню	130
39.	Мельник А.І. Характеристика факторів, які впливають на формування властивостей та якостей лляних тканин в процесі вивчення дисципліни “Товарознавство непродовольчих товарів”	133
40.	Дупак Н.В. Проблеми стандартизації у професійній освіті на сучасному етапі соціально-економічного розвитку	136
	Відомості про авторів.....	140